

Franjo Emanuel Hoško

IDENTITET REDOVNIKA USPRKOS RAZLIKAMA

Prof. dr. o. Franjo Emanuel
Hoško, Teologija u Rijeci
UDK: 271-1/-9 : 348(497.5)
Izlaganje na znanstvenom skupu

Crkveni su redovi različiti prije svega stoga što su muški i ženski. Njihovu mnogoličnost potvrđuje Drugi vatikanski sabor ističući istodobno njihov teološki identitet u radikalnom nasljedovanju Isusa Krista «dok ili razmatra na gori, ili navješćuje Božje kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene ili obraća na bolji život grešnike ili dok blagoslivlja djecu i čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao» (Lumen gentium, br. 46). Valja naglasiti neposredni eklezijalni vid identiteta jer Crkva stalno ističe, kao i hrvatski biskupi, da «posvećeni život nije izolirana i rubna stvarnost u životu Crkve nego smješten 'u samo srce Crkve' i predstavlja dragocjen dar za sadašnjost i budućnost Božjega naroda, 'jer duboko u sebi pripada njegovu životu, njegovoj svetosti i njegovu poslanju'» (Na svetost pozvani, br. 84). Crkveno-pravni vid tog identiteta nije u skladu s teološkim i eklezijalnim vidom jer crkveni zakonik u velikoj mjeri brigu o redovnicima i redovnicama prepušta biskupima, a isključivo njima ostavlja prosudbu ostvarivanja apostolskih djelatnosti redovnika, tj. prihvaćanje njihova angažiranja u različitim službama i procjena uklopljenosti u zajednički pastoral Crkve. Opravdano je govoriti o povijesnom vidu redovničkog identiteta i o njemu valja voditi računa upravo u Crkvi među Hrvatima, kako zbog davnog povijesnog naslijeđa nekih muških redova tako i zbog promjena u radu i životu redovnika i redovnica u vrijeme komunističke vladavine.

Ključne riječi: redovnici, redovnice, identitet, vidovi identiteta.

* * *

Nije jednostavno govoriti o identitetu redovnika,¹ i to ne

¹ Vrijedna je pozornosti tvrdnja da redovnici i redovnice "dijele identitet i poslanje svih krštenih s kojima su izjednačeni." No, "polaganjem i življenjem zavjeta redovnici/ce stvaraju alternativni 'svijet usred svijeta', *saeculum*."... Oni „stvaraju različit svijet koji će svijetu, u svijetu, ponekad protiv svijeta, čak i protiv institucionalne Crkve, podariti proročko svjedočanstvo.“ - Sandra M. SCHEIDERS, Redovnički život u budućnosti, u: *Revnost za Krista i revnost za ljude. Međunarodni kongres o posvećenom životu*, Rim, 23-27. studenog 2004., Katehetski salezijanski centar, Zagreb,

samo zbog temeljne različitosti crkvenih redova koji su muški i ženski, već i zbog toga što se - kako jasno stoji u konstituciji Drugog vatikanskog koncila *Lumen gentium* (LG, br. 46) - redovnički poziv ostvaruje u širokom rasponu nasljedovanja Krista “dok ili razmatra na gori, ili navješćuje Božje kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene ili obraća na bolji život grešnike ili dok blagoslivlja djecu i čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao.” Riječ je o širokoj panorami različitosti ili mnogoličnosti inicijalnog usmjerenja “posvećenog života”, i to u temeljnom programu slijediti izbliza Isusa Krista. Dakle, u utvrđivanju identiteta redovnika treba voditi računa ne samo o razlici između muških i ženskih crkvenih redova već i o različitom osnovnom usmjerenju pojedinih redova u širokoj lepezi od kontemplativnih do aktivnih redova, i to aktivnih u različitim karitativnim djelatnostima i aktivnih u različitim apostolskim životnim i radnim usmjerenjima.² Isto tako valja imati pred očima širok raspon konkretnog redovničkog življenja koje realno ostvaruju oni koji žive sami i u osami do onih koji žive prema različitim tipovima suživota i o njima ovisnim modelima zajedničkog djelovanja.³ Opravdano je pretpostaviti da sudionike ovog Pastoralnog teološkog tjedna prvenstveno zanima kako valja objasniti identitet redovnika koji smatraju da je sastavnica njihova identiteta posvećenost pastoralnom djelovanju. Stoga se i ovaj izvještaj usredotočuje na apostolske crkvene redove.

1. Osnovica je teološkog identiteta evandeoski radikalizam

Ipak najprije valja naznačiti temeljno teološko obrazloženje pojave redovništva u Crkvi i time teološki identitet svih redovnika, tj. svih koji prihvaćaju tzv. posvećeni život kao životni program, tj. neki od oblika nasljedovanja Krista. *Lumen gentium* (LG, br. 43), naime, ističe da “evandeoski savjeti Bogu posvećene čistoće, siromaštva i poslušnosti osnovani na Gospodinovim riječima i primjerima i preporučeni od apostola i otaca, od učitelja i pastira Crkve, Božji su

2005., str. 170.

2 Izričito o identitetu redovnika piše: Mihály SZENTMARTONI, *U potrazi za puninom*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1996., str. 57-71.

3 Karl Suso FRANK, *Grundzuege der Geschichte des christlichen Moenchthums*, Darmstadt, 1975.

dar koji je Crkva primila od svoga Gospodina i njegovoj ih milosti uvijek čuva". To je vjekovni načelni stav Crkve prema redovništvu, a utemeljen je na shvaćanju da zavjetovanje evanđeoskih savjeta poslušnosti, siromaštva i djevičanstva, što je neizostavan sadržaj redovničkog identiteta bez obzira na već spomenute razlike među crkvenim redovima, predstavlja evanđeoski radikalizam.⁴ Premda ova tvrdnja traži dodatna obrazloženja, ona, prema naučavanju posljednjeg Koncila, nije upitna, ni teološki ni povijesno.⁵ Redovnici, naime, naglašava *Lumen gentium* (LG, 43), po svojoj naravi "imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinoj spasiteljskoj misiji svaki na svoj način". Nadalje *Lumen gentium* (LG, 44) naglašava da življenje evanđeoskih savjeta "na poseban način povezuje svoje sljedbenike s Crkvom i njezinim misterijem /pa/ njihov duhovni život mora također biti posvećen dobru cijele Crkve. Odatle nastaje dužnost redovnika da radi prema silama i vrsti svoga zvanja, bilo molitvom, bilo aktivnim djelima, da se ukorijeni i ojača Kristovo kraljevstvo u dušama i da se širi na sve strane. Stoga Crkva brani i podupire posebni značaj različitih redova."⁶

Biskupi Jugoslavije davne 1971. u svom su dokumentu *Crkveno učiteljstvo i rast vjere* bili na liniji koncilskih dokumenata jer ističu: "Crkva je uređena institucionalno i karizmatički, ali tako da i karizma pripada biti Crkve. I stoga je u njoj uvijek prisutna." Taj dokument ne govori dalje o redovničkoj karizmi.⁷ No, dokument Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani* (br. 84) vrlo je izričit kad naglašava karizmatičnost redovnika: "Zbog toga posvećeni život nije izolirana i rubna stvarnost u životu Crkve nego smješten 'u samo srce Crkve' i predstavlja dragocjen dar za sadašnjost i budućnost Božjega naroda, 'jer duboko u sebi pripada njegovu živo-

4 Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Prema civilizaciji ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 338-340.

5 Pod naslovom "Tri evanđeoska savjeta" razlaže koncilsku teologiju redovničkih zavjeta Hans Urs von Balthasar. - Usp. Hans Urs von BALTHASAR, *Pojašnjenja, Provjera duhova*, KS, Zagreb, 2005., str. 175-186.

6 Marijan Jurčević se usuđuje tvrditi da je "bit redovništva kontemplacija. Danas bismo rekli da je redovništvo život mističara." Tvrdnja je indikativna, ali bilo bi je opasno shvatiti isključivo. - Usp. Marijan JURČEVIĆ, Četrdeset godina *Perfectae caritatis* - dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života, *Posvećeni život*, 10(1005), br. 1 i 2, str. 64.

7 Poglavlje o karizmi sadrži knjiga: Mihály SZENTMARTONI, *U potrazi za puninom*, str. 73-84.

tu, njegovoj svetosti i njegovu poslanju’.”⁸ Jasno, ovo su vrlo važna teološka deklarativna očitovanja, ali ih Crkva treba potvrditi svojim realnim ustrojstvom i zakonodavstvom, tj. osloboditi redovnike od doživljaja da su ipak samo “rubna stvarnost u životu Crkve.”⁹

2. Eklezijalna identifikacija redovničkog identiteta

Nije lako odrediti konkretno mjesto redovnika u Crkvi ni njihovu ulogu. *Lumen gentium* (LG, 43) to jasno priznaje riječima: “Ako se gleda na božansku i hijerarhijsku konstituciju Crkve, /redovnički/ stalež nije srednji između svećeničkog i laičkog položaja, nego Bog poziva s obje strane neke vjernike da imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinoj spasiteljskoj misiji svaki na svoj način.” Crkva priznaje, dakle, muškim i ženskim redovima mjesto staleža u Crkvi, pa se stoga njima bavi crkveni zakonik i nastoji im odrediti mjesto u konkretnoj životnoj stvarnosti i funkcionalnosti Crkve. Riječ je zapravo o pravnom identitetu redovništva.¹⁰

U nas se, čini mi se, jedino Bono Zvonimir Šagi, naš poznati i u isto vrijeme nedovoljno priznati teolog, trudio odgovoriti na pitanje koje mjesto pripada redovnicima u Crkvi, napose koje im mjesto daje novi crkveni zakonik.¹¹ No, prije tog određivanja pravnog identiteta treba nešto reći o realnom mjestu redovnika i redovnica u Crkvi, što uvjetno možemo nazvati eklezijalnim identitetom, a on je fenomenološki najpristupačniji.¹² Šagi je sljedeća svoja shvaćanja

8 Stranice pod naslovom “Osobe posvećenoga života u ostvarivanju pastirskog poslanja Crkve” (100-106) vezuju se uz apostolsku pobudnicu pape Ivana Pavla II. o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu (25. ožujka 1996.) *Vita consecrata*, hrv. izdanje KS dokumenti, br. 105, Zagreb, 1996.

9 Prije dva desetljeća austrijski je teolog Paul Zulehner vrlo izričito postavio tvrdnju, govoreći o celibatu svećenika, da “krize identiteta zvanja postaju vrlo lako krize osobnog identiteta - koje se onda u privatnom prostoru više ne mogu izliječiti.” Stoga “za neženju biva važno uvidati da njegovo životno zadovoljstvo - možda više nego kod oženjenih - biva određeno njegovim zadovoljstvom sa službom.” Paul Michael ZULEHNER, *Pomozite ljudima živjeti*, Đakovo, 1986., str. 54-60.

10 Pod naslovom “Mjesto i uloga redovnika u mjesnoj Crkvi” izričito je o pitanju koje izriče naslov pisao pokojni franjevac trećoredac i šibenski biskup Srećko Badurina. - Usp. Srećko BADURINA, *Prema novoj zrelosti*, Zagreb, 1989., str. 147-152.

11 Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. Četrdeset godina od Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., str. 19-83.

12 Bethold MAYR, *Der Sinn des Ordenslebens heute, Spiritualitaet in Geschichte und Gegenwart*, Oberotesterreichischer Ladesverlag, Linz, 1974., str. 159-172.

izrekao još davne 1980. pred biskupima Biskupske konferencije Jugoslavije: "Mislim... da ključni problem za nas redovnike proizlazi iz činjenice da u sadašnjim okolnostima naše mjesne Crkve, naših dijeceza, ne vidimo dovoljno jasno gdje bi bilo specifično mjesto angažmana pojedinih naših instituta prema posebnosti karizme... Biskupi redovnike kao svećenike rado zapošljavaju ne računajući u pozitivnom smislu s njihovim redovništvom. Više im se čini to smetnjom da uposle nekog sposobnog pojedinca iz redovničkog instituta nego njegovom prednošću.¹³ Neki redovnici svećenici osjećaju da bi sa sposobnostima i darovima što ih pokazuju osobno daleko više uspjeli i uznapredovali u Crkvi kad ne bi bili redovnici... Mjesni biskupi pretežito još dosada nisu uspjeli steći osjećaj potrebe za takvom vrstom suradnika kakvi su redovnički instituti, odnosno redovničke zajednice sa svojom egzempcijom i svojom specifičnošću. Dosta redovnika, neposredno uposlenih u pastoralu dekretom biskupa, osjeća da im se prilazi s rezervom, s dozom nepovjerenja - oni su prezbiteri drugog reda - s njima se nadoknađuje nedostatak svjetovnog klera."¹⁴

13 Takav odnos prema redovnicima-svećenicima kao prema zamjениčnom kleru Crkva načelno ne odobrava jer naglašava da "u suvremenom procesu kulturnog razvoja i crkvene obnove nužno treba sačuvati identitet svakog /redovničkog/ instituta da se izbjegne opasnost neke nedovoljne određenosti zbog koje bi redovnici bili uključeni u život Crkve na neki nejasan, neodređen način, bez obzira na posebnosti djelovanja koje proizlaze iz naravi svakog /redovničkog/ instituta." - *Kristeriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*.

14 Isto, str. 10-12. - Neposredno poslije Koncila bilo je drukčije. Kad je uspostavljena Riječko-senjska nadbiskupija, nadbiskup Viktor Burić povjerio je skupini riječkih svećenika (dr. Kučanu, dr. Ilijiću, dr. Benvinu, Vjeki Sučiću, o. Krsti Marinovu i meni) sastavljanje prijedloga statuta Prezbiterialnog vijeća nove nadbiskupije; kasnije ga je odobrio. U pripravljanju teksta slijedili smo koncilski dekret *Christus Dominus* (br. 28) gdje stoji: "Svi svećenici, dijecezanski kao i redovnički, dionici su s biskupom jednog Kristova svećeništva i s njime ga izvršavaju. I zato su postavljeni za brižljive suradnike biskupskog reda." *Lumen gentium* (br. 28) pak kaže da svećenici "čine jedan prezbiterij sa svojim biskupom, određen za različite dužnosti... Na temelju rada i službe svi su svećenici, bilo dijecezanski bilo redovnički, pridruženi zboru biskupa i prema svome zvanju i milosti služe dobru cijele Crkve." Tadašnji statut je, dakle, na temelju koncilskih dokumenata dao aktivno i pasivno pravo svim svećenicima, bilo dijecezanskim bilo redovnicima, u izboru delegata za Prezbiterialno vijeće tadašnje Riječko-senjske nadbiskupije. Novi crkveni zakonik uveo je restrikciju pa daje pravo biranja delegata za Prezbiterialno vijeće samo onim svećenicima-redovnicima koji su od biskupa dobili pastoralnu službu u župi. Tako ja na temelju dokumenta kojim mi je nadbiskup udijelio službu ispovjednika nemam pravo birati delegate za Prezbiterialno vijeće. To mi baš ne smeta, ali priznajem da me opterećuju uspomene o živom zajedništvu riječkog gradskog klera sedamdesetih i početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća i žalostan sam što toga danas nema, kao i zbog toga što prema sadašnjem statutu Prezbiterialnog vijeća ne pripadam prezbiteriju riječke mjesne Crkve.

Šagi piše: “Za nas redovnike je zato u ovom trenutku... još uvijek najaktualnije traganje za priznanjem naše specifične radne vrijednosti u Crkvi i to nas kao institucije u Crkvi, a ne samo naših pojedinih redovnika. Nama je redovnicima jasno da mi to ne možemo riješiti bez mjesnih biskupa: imamo sada - nastavlja Šagi - pred sobom dokument Kongregacije za redovnike i svjetovne institute *Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi*. Izdala ga je Sveta Stolica za prevladavanje, recimo oprezno, bar nekih od problema nastalih iz ovakve opisane situacije. No kome ili čemu će oni, ti kriteriji, služiti ako ostanu samo na razini lijepe riječi.” Analizirajući sadržaj spomenutih *Kriterija* Šagi je prije četvrt stoljeća upozorio da naša domovinska Crkva nema “orijentacijski dokument u kome bi bili vidljivi osnovni pravci naše pastoralne prakse”, gdje bi bili jasno zacrtani programi nove evangelizacije, dijaloga s ateistima, modaliteta ekumenizma. Isto tako vapi za organiziranjem dinamičnog pastoralnog kršćanske zajednice te potiče na traženje novih oblika apostolata i smatra potrebnim stvaranjem koordinacijskih tijela i programa.¹⁵ Istini za volju, naša je Crkva još 1983. objavila dokument *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri*, a zatim 1987. dokument *Crkva zajednica koju Bog saziva i šalje*. Hrvatski su biskupi izdali više dokumenata koji su upravljani boljem djelovanju Crkve; svakako valja spomenuti dva dokumenta objavljena 2002.: *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* i *Na svetost pozvani*; ovaj posljednji ima podnaslov *Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*.

Moram spomenuti da je knjiga Milana Šimunovića *Pastoral za novo lice Crkve* u mnogočemu pružila odgovor na Šagijevo traženje “dinamičnog pastoralnog kršćanske zajednice”. No, ona nije pisana kao dokument već kao analiza postojećeg stanja s konstruktivnim prijedlozima za prijelaz od sadašnjeg pastoralnog prema tom “dinamičnom pastoralu” kršćanske zajednice. Šimunović potvrđuje da mjesne Crkve mogu naći daleko više prostora za apostolsko djelovanje redovnika i prihvatiti ga do te mjere da se ne pogoduje “pastoralnoj podvojenosti” unutar zajedničkog pastoralnog hoda

15 Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. Četrdeset godina od Drugog vatikanskog koncila*, str. 14-18.

mjesne Crkve.¹⁶ No, ne demantira Šagijevu tvrdnju da “današnje mjesne Crkve ne računaju mnogo s redovničkim karizmama pa ih zato kao takvih uglavnom nema u planovima pastoralnih ustanova (struktura). Računa se s pojedinim redovnicima, ali ne i s redovničkim ustanovama (zajednicama)... Redovnice pak u župnom pastoralu u nas osjećaju nesigurnost i ne vide dovoljno jasno svoju ulogu... U nas još nitko nije ni pokušao proučiti iskustva njihova pastoralnog rada na župama u ovim poratnim godinama.” Šagi misli na godine poslije Drugog svjetskog rata, ali to vrijedi i za ovo razdoblje poslije Domovinskog rata.¹⁷

U međuvremenu je 1996. bila sinoda o redovnicima.¹⁸ Dokument sinode *Vita consecrata* očekuje od redovnika i redovnica da će svojim oblikom života i prisutnošću u suvremenom svijetu svjedočiti evanđelje. Sami radi toga ne smiju biti suobličeni svijetu, tj. uspostavljenim modelima života u svijetu. Pobudnica priznaje i naglašava da su redovnici karizmatički dio Crkve i da trebaju biti na svim poprištima ljudskog življenja, pa i trpljenja, ali i proroci nade i novog života. Pobudnica poziva redovnice da u određenom smislu trebaju osporavati sve što je u društvu, u svijetu, prividno ili lažno dobro, što je na štetu čovjeka i njegova istinskog dostojanstva. No, želim istaknuti da pobudnica nabraja suvremena polja svjedočenja redovnika: odgoj i potreba njegove obnove, evangelizacija kulture, sudjelovanje u svijetu javnih medija, svestrani dijalog, ekumenski razgovor i dijalog među religijama te traženje odgovora duhovnosti u sadašnjem traganju za “svetim” u novoj nostalgiji za Bogom (*Vita consecrata*, str. 96-103). Ovi su pozivi veliki i opet su znak načelnog povjerenja Crkve u redovništvo,¹⁹ ali teško je bilo što učiniti, čak i pokušati učiniti, dok ne postoje mogućnosti samostalnog apostolskog djelovanja redovničkih zajednica unutar sadašnjeg crkve-

16 Milan ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve*. Teološka promišljanja o župnoj zajednici, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., str. 284-286.

17 Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. Četrdeset godina od Drugog vatikanskog koncila*, str. 53-55.

18 Giovanni RUSSO, *Spiritualita' della vita consacrata. Comeento spirituale all' Esortazione Apostolica post-sinodale*, Ed. Elle di ci, Torino, 1996.

19 Bilo bi neuputno povesti raspravu o suvremenom angažiranju redovnika na hrvatskom crkvenom prostoru ne vodeći računa o sugestijama Bone Šagija koje iznosi na više mjesta u navedenom djelu. - *Isto*, str. 124-136; 167-185.

nog ustrojstva i discipline koju je uspostavio novi crkveni zakonik. Njegova pak primjena u mnogo slučajeva previše jasno pokazuje da nema znakova promjene petrificiranog mentaliteta voditelja mjesnih Crkava koji u redovnicima-svećenicima vide pričuvni kler,²⁰ a ne zanima ih, razvoj karizmatičke perspektive redovničkog života, pa ga stoga ni ne omogućuju.²¹ Takvi kod redovnika i redovnica ne zapažaju njihovu karizmatičku perspektivu i ne vode o njima brigu osim što slave njihova redovnička oblačenja i zavjetovanja.

3. Crkveno-pravni identitet redovnika

Kad Šagi traži mjesto redovnika u novom crkvenom zakoniku iz 1983. godine, onda naglašava da su biskupija i župa “dvi-je najvažnije pastoralne strukture” pa postavlja pitanje: “Gdje su u tom kontekstu redovničke strukture, samostan (mjesna redovnička zajednica), provincija? Kakva su prava i mogućnosti tih redovničkih struktura u župi i biskupiji?” Odgovor je: “nihil sine episcopo”, premda još uvijek vrijedi egzempcija (izuzetost) koja redovnike štiti da mogu održavati poseban oblik posvećenog života, ali u djelatnom smislu im ništa ne pomaže.²² Budna zauzetost oko oživotvorenja ove devise “nihil sine episcopo” ne baš rijetko nameće dojam da je nekim biskupima ipak žao što na ovom prostoru više ne vrijede jozefinistički zakoni s kraja 18. i iz prve polovice 19. st. koji nisu priznavali egzempciju.

Valja upozoriti da se novi crkveni zakonik trudi usuglasiti manje ili više poznato dvojstvo u teologiji Drugog vatikanskog koncila o redovništvu. Konstitucija o Crkvi (LG, br. 46), naime, na poticajan način govori općenito o različitosti ili mnogolikosti poziva u konkretnom življenju “posvećenog života” kao životnog programa izbliza slijediti Krista. Dekret o redovnicima *Perfectae caritatis* (PC, br. 7-11) posvećuje tipologiji redovništva, tj. oblicima tog

20 Hrvatski crkveni pravnik Jure Brkan, sam franjevac, tumači isključivo ono što mu pruža novi crkveni zakonik o župi pa ne postavlja pitanje prisutnosti i djelovanja redovnika u župi ako ona nije povjerena redovnicima. - Usp. Jure BRKAN, *Župa u zakonodavstvu Katoličke crkve*, Split, 2004.

21 Jose Cristo Rey GARCIA PAREDES, *Poslanje redovničkog života*, Zagreb, 1993., str. 246.-255.

22 Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. Četrdeset godina od Drugog vatikanskog koncila*, str. 29-32.

nasljedovanja Isusa Krista, mnogo više riječi, i to do te mjere da je jedva prepoznatljiv sam identitet redovnika. Ovo dvojstvo u koncilskim dokumentima našlo je odjek i u stvaranju novog crkvenog zakonika. Prva shema zakonika 1977. slijedila je u tipologiji redovnika tekst PC (br. 7-11), ali je odbačena zbog tendencije stvaranja pravnih normi koje bi vrijedile za sve tipove redovničkih ustanova. Druga je shema odustala od te tipologije iz PC, ali je sačuvala teološku različitost oblika posvećenog života o kojima govori *Lumen gentium*. Novi crkveni zakonik općenito normira apostolsku djelatnost redovnika, ali je ne jamči tako da bi došla do izražaja osobita apostolska svrha pojedinih redovničkih ustanova, premda 11 kanona govori o redovničkom apostolatu. Opravdano naglašava da je prvi apostolat svih redovnika svjedočenje posvećenim životom (k. 673), što bitno određuje i identitet redovnika. Crkvenopravno je također razumljiva uredba zakonika da se apostolska djelatnost, koja pripada samoj naravi apostolske redovničke ustanove, vrši u zajednici Crkve u ime Crkve po mandatu, a ne neovisno o crkvenoj hijerarhiji. Tako je zakonik previdio riječi iz *Perfectae caritatis* (PC, 8) gdje stoji da “apostolska djelatnost treba da proizlazi iz intimnog jedinstva” s Kristom jer “odatle raste i ljubav prema Bogu i bližnjemu.” Šagi smatra da zakonik prenamaglažava vlast biskupa kad njihovoj prosudbi prepušta apostolsko djelovanje redovnika i traži njihovu podložnost biskupima u svemu što se odnosi na dušobrižništvo, kult i apostolat (k. 678), a isto tako naglašava da se biskupima prepušta prosudba ostvarivanja apostolskih djelatnosti redovnika, tj. prihvaćanje njihova angažiranja u različitim službama, i procjena uklopljenosti u zajednički pastoral Crkve. Razumljivo je da se zakonik ne bavi pitanjem kako će apostolska djelatnost takvih redovničkih ustanova biti oblikovana redovničkim duhom, premda i sam biskup treba poticati na redovnički duh redovnike zaposlene u apostolatu (k. 679).²³ Zakonik je izbjegao jasnije navesti tipologiju redovnika što je uvjetovalo suviše “načelne norme koje bi mogle imati podjednaku vrijednost za sve redovničke institute. Otvorene mogućnosti postaju na taj način za praksu samo teoretske, verbalne i ne ostavljaju baš mnogo mjesta za prihvrat inicijativa, koje bi se, s pravom, mogle očekivati od

23 Isto, str. 21-23.

redovnika kao karizmatičnih ustanova u Crkvi.” Uza sav obzir koji Šagi pokazuje prema biskupima, usudio se napisati da je dio zakonika koji piše o odnosu redovnika i biskupa uglavnom restriktivan i previše unilateralan u korist biskupa. Odredba k. 678. da se biskupi i redovnički poglavari u stvarima apostolata moraju dogovarati, tek je općenito priželjkivanje, a u praksi ovisi samo o volji biskupa.²⁴

4. Povijesni identitet redovništva

Još ću nešto, i to vrlo kratko i površno, reći o hrvatskoj vlastitosti identiteta redovnika, uvjetovanoj poviješću, tj. o osobitom povijesnom identitetu hrvatskog redovništva s apostolskom usmjerenošću. Ne želim otvarati raspravu o tzv. hercegovačkom slučaju, ali on je nerješiv tako dugo dok se ne uvidi da su hrvatski franjevci u Bosni i Hercegovini, Slavoniji i u kopnenom dijelu Dalmacije stoljećima jedini ili gotovo jedini obavljali svu pastvu katolika. To je činjenica koju svi u našoj Crkvi priznaju u različitim svečanim zgodama, ali mnogi ne shvaćaju da je ona razlogom što i danas na identitet hrvatskih franjevaca spada apostolski rad, čak konvencionalno pastoralno djelovanje u vodstvu župa. Štoviše, kako su franjevci najbrojniji redovnici među Hrvatima, gotovo su svi ostali redovnici usvojili nešto od takvog franjevačkog identiteta i ugradili u vlastiti identitet. Taj specifični odnos prema redovitom pastoralnom djelovanju Crkve utvrđuje i činjenica da najveći broj hrvatskih svećenika-redovnika završava svoje teološko školovanje u školskim ustanovama koje su pod vodstvom dijecezanskog svećenstva i biskupa. Tako se zapravo izravno spremaju na rad u župama. Ako svi ne pokazuju želju raditi u župama, njihovo se pastoralno djelovanje najčešće odvija prema modelu župnog pastoralnog rada. Naravno, ni stari ni novi crkveni zakonik ne vode računa o toj izrazito apostolskoj upravljenosti koja je iz povijesnih razloga postala i ostala osobita vlastitost hrvatskog muškog redovništva. Jasno, u područjima gdje su biskupije strukturirane zahvaljujući prethodnom pastoralnom djelovanju franjevaca, to mora biti trajnim razlogom napetosti.²⁵

²⁴ Isto, str. 25, 26.

²⁵ S nužnim oprezom i suzdržajem od izričitog suda treba spomenuti da je hrvatska crkvena hije-

Ta upravljenost redovnika pastoralu dobila je nov poticaj poslije 1945. Redovnici i redovnice morali su napustiti svoj rad u vlastitim srednjim školama, bolnicama i dijakonijskim ustanovama. Poslije 1991. neke su se redovničke zajednice vratile negdašnjim aktivnostima. Mnoge su se sada našle u osobitom procijepu između sadašnjih i negdašnjih djelatnosti; i jedne i druge aktivnosti postale su oznakama njihova identiteta. Opredjeljenja je otežala kriza zvanja koja je nastupila još ranije, a nju su slijedili znakovi unutarnje krize redovništva u pojavi sekularizma, individualizma, individualistički shvaćene slobode i zajedništva te napuštanje zastarjelog sustava askeze bez uspostave novog i prilagođenog vremenu. Ti problemi nisu tipično hrvatski,²⁶ ali imaju našu oznaku u lakoći prihvatanja koja je posljedica nekoć nužne prilagodbe komunističkom društvenom sustavu; stoga i ta neopravdana lakoća, na žalost, pripada osobitom povijesnom identitetu redovnika u nas.²⁷

Završit ću bez zaključka.

Nisam želio govoriti o ovoj temi na skupu jer mislim da ona nikoga ni ne zanima niti se tiče većine prisutnih. Što sam mogao postići ovakvim govorom? Samo to, bojim se, da mi svatko nešto zamjeri. No, kritičkim govorom htio sam potvrditi da se ne odričem tvrdnji u *Perfectae caritatis* (PC, 2c) gdje se, među načelima redovničke obnove, ističe sljedeće: “Sve /redovničke/ ustanove neka učestvuju u životu Crkve i neka prema svojoj vlastitoj naravi prihvate kao nešto svoje te svim silama promiču njezine pothvate i ciljeve na biblijskom, liturgijskom, dogmatskom, pastoralnom, ekumenskom, misijskom i socijalnom području.” Stoga “neka ustanove vjerno za-

rarija sama odredila, ne uvažavajući napomene viših redovničkih poglavara, kako će se primjenjivati dio Vatikanskih ugovora između Svete Stolice i države Hrvatske o ekonomskom položaju Crkve kad se radi o redovničkim zajednicama. Ako su točna ta saznanja, a priopćitelj ih nije želio provjeravati, jedva je moguće pretpostaviti da takva primjena spomenutih ugovora hrvatskom redovništvu omogućuje nešto drugo osim još jasnijeg doživljaja da su pastorčad domovinske Crkve.

26 O kršćanskom identitetu, identitetu i obredima, a zapravo o činjenici da se danas mijenja Europa i s njome kršćanstvo, vidi: Marijan JURČEVIĆ, *Čovjek - biće budućnosti. Promišljanje o čovjeku u teološkoj perspektivi*, Zagreb, 2005., str. 175-195.

27 O osobitim okolnostima prilagođene obnove redovnika poslije Drugog vatikanskog koncila u nas vidi: Marijan JURČEVIĆ, Četrdeset godina *Perfectae caritatis* - dekret o prilagođenoj obnovi redovničkog života, *Posvećeni život*, 10(1005), br. 1 i 2, str. 67-69; Bono Zvonimir ŠAGI, Značenje i smjernice dekreta „*Perfectae caritatis*“, *Ibidem*, str. 72-81.

drže i razvijaju vlastitu djelatnost i neka je, imajući pred očima korist cijele Crkve i biskupija, prilagode potrebama vremena i mjesta” (PC 20). - To je vrijedan zadatak, ali teško će ga redovnici i redovnice obaviti bez razumijevanja i pomoći cijele Crkve, napose mjesnih Crkava.

THE IDENTITY OF THE RELIGIOUSES REGARDLESS DIFFERENCES

The church orders differ first of all because they are male and female. Their diversity is confirmed by the Second Vatican Council pointing out their theological identity in the radical following of Jesus Christ “while He is contemplating on the Mount, or announcing The Kingdom of God to the crowd, or cures the sick and wounded or converts the sinners to better life or while He is blessing children and doing good to all, always listening to the wish of Father who sent Him” (*Lumen gentium*, No. 46). Direct ecclesiastical view of the identity should be emphasized because the Church permanently points out, as well as Croatian bishops, that “consecrated life is not an isolated or marginal reality of life in the Church, but is placed “in the heart of the Church” and represents a precious gift for the present and future time of people of God, “because deep inside they belong to His life, to His sanctity and to His mission” (*Called to Sanctity*, No. 48). Ecclesiastical-legal view of this identity is not compatible to theological and ecclesiastic view because the Canon law generally leaves the care of religious and nuns to bishops, and exclusively leaves to them the judgement of realisation of priests’ apostolic activities, i.e. the acceptance of their engagement in different missions and estimations of becoming part of the mutual pastoral of the Church. It is justified to talk about historical views of the identity of religious and special care should be taken within the Church among Croats, because of historical heritage of some male orders and changes in work and life of religious and nuns during the communist regime.

Key words: religious, nuns, the identity, views of the identity.